

1 Samuël 26, 7-12
Efeziërs 4, 20-24. 29-32; 5, 1
Lucas 2, 25-32

Broeders en zusters in Christus,

Geen woede, maar vrede in het hart is ons thema. Maar veelal is het wat wij elkaar moeten toewensen. Vrede in het hart is wat bij aantreffen bij Simeon. Hij is een oud man, die het volle leven heeft geproefd. Hij zal de menselijke woede ten volle ervaren hebben, maar nu aan het einde van zijn leven is hij klaar met het leven. Ik wil mij niet verder overgeven aan karakterologische beschouwingen over Simeon. Wie dat wel wil kan ik van harte een cantate van Bach aanbevelen, die deze Simeon van psychologische, maar vooral ook van theologische kant beschouwt en dit alles gedragen door muziek. Het is de cantate Ich habe genug en dat is een betere manier van zeggen dan: ik ben er klaar mee. Maar één ding zal Simeon duidelijk geworden zijn na een lang leven van strijd en temidden van het woeden der naties, zoals psalm 2 het zegt. Hem is duidelijk: het toekomstig heil van de wereld hebben we slechts te verwachten van God. Nu Simeon weet, dat God zich tot de wereld heeft toegewend in Jezus van Nazareth, kan hij zijn ogen sluiten. Bach laat in de bovenbedoelde cantate Simeon zingen: ich freue mich auf meinen Tod. Nou ja, zo ver zijn wij nog niet. We hebben nog te veel woede in ons. In woede sterven is niet goed. In woede leven trouwens ook niet.

Wij willen vandaag spreken over de woede. Is woede echter wel een bijbels thema? En derhalve een thema voor de kerk. Hoort het eigenlijk niet thuis in de psychiatrie. ADHD-kinderen bijvoorbeeld kunnen heel woedend worden, las ik laatst in de bijlage van een populaire zaterdagkrant. Zeker is, dat de psychologie en psychiatrie veel verstandige dingen over de woede te zeggen hebben. En ook de medische wetenschap zal een duit in het zakje kunnen doen, al is het alleen maar, omdat woede iets doet met je bloed, dat bij een woedeaanval naar je hoofd schiet. Je voelt je bloed naar je kop stijgen.

Daarom denk ik ook hebben we de neiging de woede te zien als een zaak van het hoofd. Niet zozeer een zaak van het hart, dat we liever reserveren voor de vrede. Ons thema had ook kunnen luiden, geen woede in het hoofd, maar vrede in het hart. Toch is woede meer dan een zaak van ons hoofd. Woede gaat namelijk verder dan drift en kwaadheid. Woede is ook een zaak van de menselijke ziel en vanwege die zaak van de ziel wordt woede een bijbels thema, een theologisch, dan wel een moraaltheologisch thema. En voor hen, die nog niet overtuigd zijn van de bijbelse relevantie, mogen we erop wijzen, dat woede heilig kan zijn. Ik spreek nu van de zogenaamde heilige woede.

En wie dan nog niet overtuigd is: God zelf wordt als soms woedend beschreven. Maar daarover spreken wij vandaag niet. Graag een andere keer.

Van woede valt niet veel goeds te verwachten. Het is frappant, dat we vinden dat de zee woedt. En ook woedend is. We schrijven haar destructieve, ongenadige krachten toe. En dan nog in een omvang buiten alle proporties. De antieke Griekse mens heeft er een god aan gekoppeld, Neptunus, god van de zee, die bij tijd en wijle gepacificeerd moest worden met offers. Maar het moet ons aan het denken zetten: die zee als beelddrager voor onze woede.

Nu wordt de bijbelse moraaltheologie en de bijbelse theologie te allen tijde uit de doeken gedaan in verhalen en we kunnen vaststellen dat er veel verhalen van woede zijn in de bijbel.

We kennen de woede van Kaïn, heersend binnen zijn ziel, een uitweg vindend via zijn handen, vernietigend gericht op zijn broeder Abel.

We weten van Mozes, dat hij menigmaal tot woede verviel.

Hij slaat een Egyptenaar dood. Laten we aannemen, dat het drift was, een opwelling, maar het was toch gegrond in een moreel besef over onrechtvaardigheid en dan heb je woede. Bijbelse woede.

Hij slaat de stenen tafelen in stukken, als hij van de Sinaï terugkeert en het volk aantreft in een dans om het gouden kalf.

Maar veeleer is er sprake van woede, op een moment, dat de uitwerking en de zichtbaarheid ervan uiterst gematigd is. Hij slaat een keertje te veel op de rotsen. Dat is alles. So what. Je zou zeggen: de man heeft vorderingen gemaakt. Maar de woede is nu nog meer: intense woede van de ziel. Nu is het echt genoeg. Hij is er klaar mee, hij heeft het gehad. Hij heeft genoeg van alles. En ook genoeg van God. De gevolgen zijn desastreus. Hij zal het beloofde land niet ingaan. Niet geschikt. Wat te denken van de woede van Eliah? Ja hier heb je nu zo'n geval van heilige woede. Na het Godsgericht op de Karmel, waar de offerdieren van de Baalspriesters niet, maar de zijne wel worden ontstoken door hemels vuur, jaagt hij even enige honderden Baalspriesters over de kling. Maar vergis je niet. Hier worden de eerste contouren van schade aan de ziel zichtbaar, want Eliah valt diep weg in een depressie. Hij moet weliswaar op de vlucht, wat hem aangrijpt, natuurlijk, maar er is meer aan de hand. Het is God zelf, die hem uit de put moet trekken door zich te laten zien. Dan kan de woede oplossen.

Jullie zullen je vast hebben afgevraagd, waarom wij in onze zoektocht naar een lezing gekozen hebben voor de eerste lezing over Saul en David. Wel, wij allen kennen natuurlijk het verhaal van Saul en zijn woede. Hoe hij, toen David bij hem aan het hof was, om zijn onrustig gemoed te bedaren met muziek, zijn speer greep en naar David wierp om hem te doden. We kennen ook het verhaal van Sauls teloorgang. Jazeker. Maar nu komt de hamvraag: kwam de woede van Saul nu voort uit die teloorgang, of kwam de ondergang nu juist voort uit zijn woede. Is de kracht van het verhaal over Saul en David niet juist, dat het ons laat zien, hoe er niets goeds kan voort komen uit woede en hoe iemand door en in zijn woede ten onder gaat?

Maar is David ook niet woedend geweest? Het wordt weliswaar niet genoemd, maar hij was wel naar het leven gestaan! Het verhaal laat een mens David zien, aan wien het lukt, hoe dan ook, zijn woede te overwinnen. Deze David, mens van vlees en bloed, schuinsmarcheerder, niet te beroerd via list en bedrog, de vrouw van zijn legeraanvoerder Uriah het bed in te praten, laat zich ook zien als een welhaast heilige mens. Welhaast zo goed als God zelf in zijn overwinning van de woede en zijn vergevingsgezindheid.

Mensen, wij zullen in nederigheid en bescheidenheid moeten toegeven dat wij allemaal de woede kennen. Als ervaringsdeskundige. En laat er geen misverstand over bestaan: terechte, begrijpelijke woede. De woede van de man of vrouw, die zich door een partner achteloos, als een lap vossen voelt weggegooid, is terecht. De woede van de profvoetballer, wiens been door een moedwillige dan wel domme

charge in de gort is getrapt, is terecht. De woede van de achtergebleven ouders van een in het verkeer omgekomen kind, richting de dronken automobilist, is terecht. 'Weg met die kerel', sprak Martin Fortuyn, broer van Pim, richting Folkert van der G. Wie zal het niet begrijpen.

De woede om een ontslag uit je werk, na 35 jaar trouwe dienst met inzet van de beste krachten, is terecht.

De woede om een medische misser is terecht. De woede jegens God als je als ouder je kind hebt moeten begraven, is terecht, dan wel minstens begrijpelijk.

En hoe diep de woede met de menselijke ziel is verweven blijkt wel uit het Middelnederlandse Egidiuslied. Het gaat daarin over het verlies van een verloren partner. 'Egidius, waar ben je gebleven. Ik verlang naar je, mijn vriend, jij koos de dood, en liet het leven voor mij over'. Hier is niet alleen sprake van verdriet om de verloren partner, maar ook van boosheid jegens de verloren partner. Ze vechten hier om de voorrang.

Maar de vraag is, hoe met woede om te gaan.

En nu denkt u, dat zulks nu even uit de doeken wordt gedaan.

Nou wie het weet, mag het zeggen.

Maar als we niet klaarkomen met onze woede, dan zijn we verloren en verliezen we onze ziel.

Dat zien we aan Saul, dat zien we aan Kaïn: ze gaan ten onder en ook Mozes, de grootste der wet, en Eliah, de grootste der profeten, balanceren op het slappe koord. Ook David moet woede gekend hebben, zoals al opgemerkt. Hij was doelwit van een regelrechte moordaanslag, werd opgejaagd en wederom naar het leven gestaan. Hij overwint zijn woede en sleept zijn ziel onbeschadigd door de woede heen. Want waar de woede niet overwonnen wordt, verlaat niemand zonder verminking het onvermijdelijke slagveld.

Wellicht zullen jullie nu zeggen: dus wij moeten heiligen zijn. En eigenlijk kunnen we niets anders zeggen dan ja. De tweede lezing roept ons daartoe op. We moeten de oude mens afleggen. Betere mensen worden. Geen gramschap, geen wrok, geen list en bedrog mag meer bij u zijn. We worden opgeroepen, door Jezus en in Jezus, een nieuwe mens te zijn. Heiligen dus. Maar dat woord komt ons zo moeilijk uit de mond. Maar wat er staat moet gelezen en gehoord worden. Kan geen dode letter zijn, want dan kun je ze beter uitvlakken. We moeten proberen zo goed als God te zijn. En in al onze wensen, die wij zullen uitspreken, in alles wat wij elkaar wensen, zal dat doorklinken.

Amen

Peter Werkhoven

Vrijdag 28 januari 2005